

RENN4

Meldcode

Huiselijk geweld en Kindermishandeling

Inhoud

Introductie.....	3
Leeswijzer	3
1. Doel en functie van de meldcode	4
1.1. De Meldcode	4
De 5 stappen	4
Leerling als slachtoffer, getuige of pleger	4
1.2. Meldcode bij RENN4	4
Het stappenplan meldcode RENN4.....	4
Kennis over de meldcode bij medewerkers van RENN4.....	4
Registratie van de stappen.....	5
1.3. Wat valt niet onder de Wet verplichte meldcode	5
Politie valt niet onder de Wet verplichte meldcode.....	5
Signalen van geweld tussen leerlingen	5
Signalen van geweld door een medewerker in een onderwijsrelatie	5
Huiselijk geweld en kindermishandeling in relatie tot dierenmishandeling	6
1.4. Verhouding tot de verwijfsindex risicojongeren	6
Handreiking verwijfsindex.....	7
1.5. Begripsomschrijving van huiselijk geweld en kindermishandeling.....	7
Definitie huiselijk geweld	7
Definitie kindermishandeling	7
Niet de locatie maar de relatie is bepalend	8
1.6. Melden	8
Meldnormen	8
Acute onveiligheid.....	8
Structurele onveiligheid	9
Disclosure: Beroepskracht wordt om hulp gevraagd.....	9
2. BESCHRIJVING VAN DE 5 STAPPEN	10
Stap 0: Signaleren.....	10
Strafrechtelijke aanpak	10
Kindcheck	10
Oudersignalen	10
Signalenlijst Kindermishandeling	10
Specifieke vormen van huiselijk geweld of kindermishandeling	10
Veilig Thuis	11
Stap 1: In kaart brengen en vastleggen van signalen.....	12

Advies vragen aan Veilig Thuis	12
Stap 2: Collegiale consultatie en zo nodig raadplegen van Veilig Thuis	12
Bij specifieke vormen van geweld advies over (de risico's van) vervolgstappen	12
Stap 3: Gesprek met de ouders	12
Inhoud van het gesprek	13
Geen gesprek met de ouders	13
Gesprek met de leerling	13
Melding verwijsindex	14
Stap 4: Wegen van het geweld of de kindermishandeling	14
Stap 5: Beslissen: Hulp organiseren of melden	14
Hulp organiseren en de effecten volgen	14
Melden en bespreken met de ouders	15
Sluit in de melding aan bij de feiten	15
De inspanning om toestemming voor de melding te krijgen	15
Positie van de leerling en zijn ouder(s)	15
Melding zonder gesprek met de leerling of zijn ouders	16
3. Hulpmiddelen bij het signaleren van huiselijk geweld en kindermishandeling.....	17
3.1. Handreiking Verwijsindex.....	17
Materiele omstandigheden.....	18
Gezondheid	19
Opvoeding & Gezinsrelaties	20
Onderwijs & Werk	21
Sociale omgeving buiten het gezin en de school	22
3.2 Signalen van Kindermishandeling	23
Signalen van Kindermishandeling: Kinderen van 0-4 jaar.....	24
Signalen van Kindermishandeling: Kinderen van 4-12 jaar.....	25
Signalen van Kindermishandeling: Kinderen van 12-18 jaar.....	26
Stappenplan Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling RENN4	27
Bronnen	29
Websites	29

Introductie

Sinds 1 juli 2013 zijn organisaties en zelfstandige beroepsbeoefenaren op grond van de Wet verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling verplicht om een meldcode te hanteren. Deze verplichting om een meldcode te hanteren, heeft tot doel beroepskrachten te ondersteunen in de omgang met signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling.

Al vanaf 2011 wordt er binnen de scholen gewerkt met de handleiding Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Per 1 januari 2019 geldt een aanscherping van de meldcode. Om te bepalen of er sprake is van acute of structurele onveiligheid moet gebruik worden gemaakt van een afwegingskader. Het afwegingskader is bedoeld voor de inschatting van de ernst van de situatie en geeft richting aan het besluit wel of niet melden.

De aanscherping van de Wet verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling is de aanleiding om de meldcode van RENN4 te herzien. De herziene handleiding is een bewerking van het Basismodel meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling juli uitgegeven door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport in november 2016. Het afwegingskader dat voor deze handleiding is gebruikt is het afwegingskader Meldcode onderwijs, leerplicht/RMC van juli 2017.

Deze handleiding is geschreven voor alle medewerkers van RENN4 die te maken hebben met de (onderwijs)zorg voor leerlingen. Met behulp van de handleiding wordt zo praktisch mogelijk invulling gegeven aan de meldcode van RENN4: wie, wanneer, welke verantwoordelijkheid heeft en welke acties verwacht worden van de medewerkers in het reageren op signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling.

Leeswijzer

De handleiding bestaat uit 3 hoofdstukken:

- *Hoofdstuk 1* beschrijft het doel en de functie van de meldcode
- *Hoofdstuk 2* beschrijft de stappen van de meldcode van RENN4
- *Hoofdstuk 3* bevat hulpmiddelen die gebruikt kunnen worden bij de signalering van huiselijk geweld en kindermishandeling.

Tot slot bevat de handleiding een schema met de meldcode van RENN4 en een lijst met gebruikte bronnen en links waarmee meer gedetailleerde informatie over de meldcode en het werken ermee gevonden kan worden.

Bibi Vos, onderwijsadviseur bedrijfsbureau RENN4

Groningen september 2018

1. Doel en functie van de meldcode

1.1. De Meldcode

De meldcode is een stappenplan van 5 stappen die beschrijven wat medewerkers kunnen doen als zij vermoedens hebben van huiselijk geweld of kindermishandeling. De stappen van de meldcode maken de medewerker duidelijk wat er van hem wordt verwacht bij signalen van huiselijk geweld of kindermishandeling en hoe hij, rekening houdend met zijn beroepsgeheim, op een verantwoorde wijze komt tot een besluit over het al dan niet doen van een melding.

De 5 stappen zijn:

1. In kaart brengen van signalen.
2. Overleggen met een collega. En eventueel raadplegen van [Veilig Thuis](#): het advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling. Of een deskundige op het gebied van letselduiding.
3. Gesprek met de betrokkene(n).
4. Wegen van het huiselijk geweld of de kindermishandeling: Is er sprake van acute of structurele onveiligheid? En bij twijfel altijd [Veilig Thuis](#) raadplegen.
5. Beslissen over zelf hulp organiseren of melden.

Leerling als slachtoffer, getuige of pleger

De leerling zal niet altijd het slachtoffer zijn van het huiselijk geweld of de kindermishandeling. De leerling kan ook als vermoedelijke pleger, of in geval van een jeugdige, als getuige, bij het huiselijk geweld of de kindermishandeling betrokken zijn. Ook in dat geval zijn de stappen van de meldcode van toepassing.

1.2. Meldcode bij RENN4

Het stappenplan meldcode RENN4

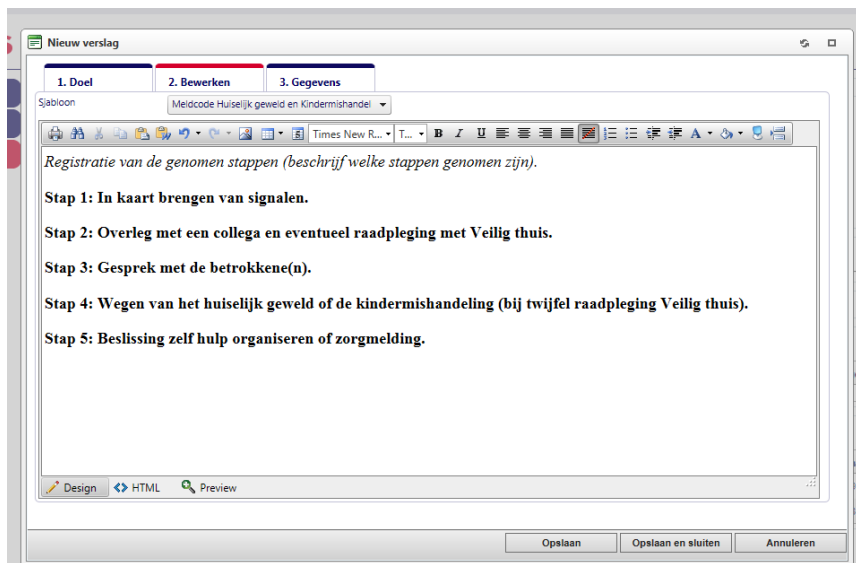
In het stappenplan van de meldcode RENN4 staat hoe de taken en verantwoordelijkheden binnen de scholen van RENN4 zijn ingevuld wanneer er vermoedens van kindermishandeling of huiselijk geweld zijn. Van de medewerkers die werkzaam zijn binnen RENN4, wordt verwacht dat zij het stappenplan van de meldcode volgen als zij huiselijk geweld of kindermishandeling signaleren, of als ze vermoeden dat hiervan sprake is. Iedere school binnen RENN4 heeft een aandachtsfunctionaris huiselijk geweld en kindermishandeling. Deze functionaris vervult een belangrijke rol in de ondersteuning van de medewerkers en de leiding van de school in de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling én in het zetten van de stappen van de meldcode.

Kennis over de meldcode bij medewerkers van RENN4

Alle medewerkers worden getraind in de Meldcode RENN4. De training bestaat uit de basistraining Meldcode RENN4, waarvoor medewerkers een certificaat ontvangen. Jaarlijks worden updates in de scholen georganiseerd door de aandachtsfunctionaris. Voor de aandachtsfunctionarissen worden per schooljaar in ieder geval 2 bijeenkomsten georganiseerd waarin zij ervaringen over het werken met de meldcode uitwisselen en kennis over het signaleren en handelen bij huiselijk geweld en kindermishandeling up to date houden.

Registratie van de stappen

Om de stappen van de meldcode te registreren is in het leerlingvolgsysteem een document opgenomen waarin aangegeven kan worden welke stappen zijn gezet.

Inhoudelijke uitkomsten van de stappen worden na het doorlopen van stap 3, gesprek met ouders, vastgelegd in het leerlingdossier. Ook de weging van het huiselijk geweld en/of kindermishandeling (stap4) en het besluit over te gaan tot zelf hulp organiseren en/of melden (stap 5) wordt vastgelegd in het leerlingdossier.

1.3. Wat valt niet onder de Wet verplichte meldcode

Politie valt niet onder de Wet verplichte meldcode

Hoewel de politie een belangrijke partner is in de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling, geldt de Wet verplichte meldcode niet voor de politie. Dit heeft, zo wordt in de memorie van toelichting bij de wet gesteld, te maken met de specifieke positie van de politie ten opzichte van de betrokkenen bij huiselijk geweld of kindermishandeling. Het eigen wettelijk kader van de Politiewet biedt de politie, ook zonder meldcode, voldoende mogelijkheden om te signaleren en te melden.¹

Signalen van geweld tussen leerlingen

Signalen over mogelijk geweld gepleegd tussen leerlingen op school, vallen niet onder het stappenplan van de meldcode. Deze signalen meldt je bij de schoolleiding en/of een van de leden van de commissie voor de begeleiding. De schoolleiding draagt zorg voor melding aan de Inspectie of de andere toezichthouder.

Signalen van geweld door een medewerker in een onderwijsrelatie

Geweld gepleegd door een medewerker ten opzichte van een leerling valt buiten het bereik van de meldcode. (Mogelijk) Geweld gepleegd tussen een leerkracht en een leerling op een school valt niet

¹ Er is een landelijk model voor samenwerkingsafspraken tussen Veilig Thuis, Politie en OM (VNG, september 2015). Dit bevat o.a. procesafspraken over melding en terugkoppeling tussen Politie en Veilig Thuis.

onder het stappenplan van de meldcode. Deze signalen moeten worden gemeld bij de leidinggevende en tevens bij de vertrouwensinspecteur voor het onderwijs (Zie Wet op het primair onderwijs, artikel 4a, Wet op de expertisecentra, artikel 4a, en de Wet op het voortgezet onderwijs, artikel 3).

Het onderwijs kent een meldplicht in geval van een vermoeden van een zedenmisdrijf gericht tegen een minderjarige leerling dat is gepleegd door een medewerker van de school.

Huiselijk geweld en kindermishandeling in relatie tot dierenmishandeling

Waar sprake is van huiselijk geweld of kindermishandeling, is soms ook sprake van dierenmishandeling. In dat geval kan contact worden gezocht met een speciaal meldnummer.²

In de meldcode voor dierenartsen, die hen ondersteunt in het signaleren van dierenmishandeling, wordt, indien bij hen ook vermoedens ontstaan van huiselijk geweld, verwezen naar Veilig Thuis.

1.4. Verhouding tot de verwijsindex risicjongeren

Bij het vermoeden van kindermishandeling zal de medewerker, voor zijn school is aangesloten bij de verwijsindex risicjongeren, doorgaans niet alleen de stappen van de meldcode zetten, maar daarnaast ook overwegen of een melding moet worden gedaan in de verwijsindex.

Deze verwijsindex heeft tot doel om medewerkers die met dezelfde jongere te maken hebben met elkaar in contact te brengen. Een melding kan worden gedaan als een minderjarige mogelijk wordt bedreigd in zijn ontwikkeling naar volwassenheid. Doel van de melding in de verwijsindex is te komen tot een gezamenlijke aanpak van de problematiek van de jongere en zijn gezin.

Het gaat nadrukkelijk NIET om een keuze tussen een melding in de verwijsindex of de stappen van de meldcode. Beide acties kunnen bij vermoedens van kindermishandeling aan de orde zijn omdat ze elkaar ondersteunen. Daarom staat in (de algemene maatregel van bestuur bij) de Wet verplichte meldcode dat instellingen die zijn aangesloten op de verwijsindex, ook het al dan niet doen van een melding in de verwijsindex moeten opnemen in het stappenplan van hun meldcode. Het doen van een melding in de verwijsindex is opgenomen in het RENN4 stappenplan en geldt voor de scholen die zijn aangesloten bij de verwijsindex.

Het melden aan de verwijsindex (VIR) is een recht, niet een plicht. De VIR is wettelijk verplicht. Dat wil zeggen: dat er een VIR is.

Hieronder de links naar de verwijsindexen van de provincies Drenthe, Friesland en Groningen³:

Drenthe: <https://drentseverwijsindex.nl/>

Friesland: <http://verwijsindexfryslan.nl/professionals/wat-is-de-verwijsindex-fryslan/>

Groningen: <https://www.zorgvoorjeugd.nu/zorg-voor-jeugd/groningen/info-voor-professionals/gerelateerde-onderwerpen/landelijke-verwijsindex-risicjongeren-vir/>

² Het meldnummer 144 voor dieren in nood. Zie ook: '144 red een dier' op de website: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/politie/vraag-en-antwoord/behandeling-melding-144>.

³ De links zijn verkregen op 20 september 2018

Handreiking verwijsindex

De handreiking verwijsindex is opgenomen in het hoofdstuk 'Hulpmiddelen bij het signaleren van huiselijk geweld en kindermishandeling'. In deze handreiking wordt op vijf verschillende leefgebieden een aantal problemen genoemd die schadelijk/belemmerend zijn en/of bedreigend kunnen zijn voor de ontwikkeling van de jeugdige (0 tot 23 jaar). In deze handreiking wordt de term jeugdige gebruikt. Voor deze term kan zowel kind, baby, peuter, puber als jongere worden gelezen.

De leefgebieden zijn:

1. Materiële omstandigheden,
2. Gezondheid,
3. Opvoeding & Gezinsrelaties,
4. Onderwijs & Werk,
5. Sociale omgeving buiten het gezin en de school.

Bij elk leefgebied wordt een aantal problemen genoemd die kunnen worden meegewogen in de professionele afweging om te melden aan de verwijsindex. Voor een goede afweging is het raadzaam op alle vijf de leefgebieden na te gaan of er problemen zijn. Meestal is niet één geïsoleerd probleem doorslaggevend voor het doen van een melding, maar maakt een combinatie van verschillende problemen een situatie dermate ernstig dat een melding aan de verwijsindex gerechtvaardigd is.

1.5. Begripsomschrijving van huiselijk geweld en kindermishandeling

In deze handleiding is voor het begrip kindermishandeling en voor het begrip huiselijk geweld aansluiting gezocht bij de eenduidige begripsomschrijvingen in respectievelijk de Jeugdwet, artikel 1.1 en in de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015, artikel 1.1.1. Daarbij geldt dat het ook als een vorm van kindermishandeling wordt gezien als een kind getuige is van huiselijk geweld tussen zijn ouders of tussen andere huisgenoten.

Onder de begripsomschrijving van huiselijk geweld vallen uitdrukkelijk ook: huwelijksdwang, eengerelateerd geweld, vrouwelijke genitale verminking, ouderenmishandeling, geweld tegen ouders en seksueel geweld.

Definitie huiselijk geweld

Lichamelijk, geestelijk of seksueel geweld, of bedreiging daarmee door iemand uit de huiselijke kring. Waarbij onder geweld wordt verstaan: de fysieke, seksuele, psychische of economische aantasting van de persoonlijke integriteit van het slachtoffer. Daaronder worden ook begrepen ouderenmishandeling, geweld tegen ouders, vrouwelijke genitale verminking, huwelijksdwang en eengerelateerd geweld. Tot de huiselijke kring van het slachtoffer behoren: familieleden, huisgenoten, de echtgenoot of voormalig echtgenoot, of (ex-) partner, mantelzorgers;

Definitie kindermishandeling

Elke vorm van een voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend, of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel. Daaronder is ook begrepen eengerelateerd geweld, huwelijksdwang, vrouwelijke genitale verminking en het als minderjarige getuige zijn van huiselijk geweld tussen ouders en/of andere huisgenoten;

Niet de locatie maar de relatie is bepalend

Het gaat bij de definities van huiselijk geweld en kindermishandeling om de relatie tussen pleger en slachtoffer en niet om de locatie waar het geweld plaatsvindt. Zo valt het geweld tussen twee partners die een latrelatie hebben onder huiselijk geweld en er is sprake van kindermishandeling als een kind getuige is van geweld tussen zijn ouders, ook als deze ouders op verschillende adressen wonen.

1.6. Melden

Meldnormen

Er zijn 3 situaties waarin een medewerker van de commissie voor de begeleiding een melding doet bij Veilig thuis:

1. In ALLE gevallen van acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid.
2. In alle ANDERE gevallen waarin de medewerker meent dat hij, gelet op zijn competenties, zijn verantwoordelijkheden en zijn professionele grenzen, in onvoldoende mate effectieve hulp kan bieden of kan organiseren bij (risico's op) huiselijk geweld en/of kindermishandeling.
3. Als de medewerker die hulp biedt of organiseert om betrokkenen te beschermen tegen het risico op huiselijk geweld en/of kindermishandeling constateert dat de onveiligheid niet stopt of zich herhaalt.

Acute onveiligheid

Een persoon is in direct fysiek gevaar, diens veiligheid is de komende dagen niet gegarandeerd en hij of zij heeft direct bescherming nodig. Bijvoorbeeld:

- Door geweld toegebrachte verwonding die medische behandeling behoeft.
- (Ernstig) letsel met een vermoeden dat dit is toegebracht, of een poging daartoe.
- Poging tot verwurging.
- Wapengebruik.
- Geweld tijdens de zwangerschap.
- (Vermoeden van) seksueel misbruik of seksueel geweld of seksuele exploitatie van kinderen jonger dan 18 jaar.
- Acute bedreiging om zichzelf of een naaste (waaronder (ex)-partner, kinderen of familielid) te doden, ernstig letsel toe te brengen of hun vrijheid te benemen (familiedrama, eerwraak, vrouwelijke genitale verminking).
- Onthouden van zorg die acuut de gezondheid bedreigt van -9 maanden tot + 100 jaar, waaronder het onthouden van voedsel.
- Als een ouder/verzorger (medische) klachten/aandoeningen bij een kind verzint/aandikt, (medische) onderzoeksgegevens betreffende bij het kind bestaande klachten en afwijkingen vervalst of in het kader van een onderzoek selectief verstrekt of (medische) klachten en afwijkingen bij het kind daadwerkelijk veroorzaakt.
- Vrijheidsbeperkende maatregel voor pleger loopt af zonder dat er afdoende veiligheidsmaatregelen genomen zijn.
- Acuut onveilige situatie bestaat of zorg dreigt weg te vallen vanwege suïcidepoging, automutilatie, acuut psychiatrisch beeld, intoxicatie door alcohol of drugs.

- Noodgedwongen vlucht van huis door (dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling.
- Een minderjarig kind dat alleen gelaten wordt in huis zonder toezicht en verzorging van een Volwassene.
- Minderjarigen die opgesloten worden in huis en onthouden worden van eten en drinken.
- Minderjarigen die met een alleenstaande ouder leven, waarbij deze ouder een acute psychose krijgt.

Bij het afwegen van signalen van huiselijk geweld en/of kindermishandeling schat de medewerker allereerst en voortdurend in of een betrokkene acuut (levens)gevaar loopt. Dit betreft de aanwezigheid van fysiek of seksueel geweld (met of zonder letsel) of, in geval van zorgafhankelijke kinderen, de afwezigheid van de meest basale verzorging (waaronder eten, drinken, kleding en onderdak) maar bijvoorbeeld ook om het onnodig toedienen van medicijnen of het verrichten van onnodige zorg.

Structurele onveiligheid

Er is sprake van herhaling of voortduren van onveilige situaties of van geweld. Een voorgeschiedenis van huiselijk geweld of kindermishandeling is de belangrijkste voorspeller voor voortduren van onveiligheid (plegerschap en slachtofferschap) in de toekomst. Voorbeelden:

- Minderjarigen die opgroeien bij ouders met zodanig ernstige (psychosociale, relationele) problematiek ten gevolge van verstandelijke beperking, middelenverslaving, psychische problematiek dat de fysieke en emotionele veiligheid van het kind bij herhaling en/of voortdurend wordt bedreigd en de ontwikkelmogelijkheden van deze minderjarigen structureel ingeperkt worden.
- Vergelijkbare situaties met kwetsbare ouderen en een mantelzorger.
- Ernstige verwaarlozing die voor jonge opgroeiende kinderen blijvende schade kan veroorzaken.
- Escalerende vormen van stalking in partnerrelaties.
- Minderjarige die geregeld getuige is van huiselijk geweld tussen ouders.
- Minderjarigen die een hoog schoolverzuim hebben.
- Minderjarigen die geregeld fysiek mishandeld worden.

Disclosure: Beroepskracht wordt om hulp gevraagd

Als een slachtoffer, kind of volwassene, uit zichzelf een beroepskracht om hulp vraagt bij huiselijk geweld en/of kindermishandeling of zich hierover uit zonder hulp te vragen, betekent dit veelal dat het (minderjarige) slachtoffer een acute crisis ervaart en vreest voor de veiligheid en/of het welzijn van zichzelf of gezinsleden.

Het met onvoldoende voorbereiding met de ouders/verzorgers bespreken van de (door het slachtoffer) geuite zorgen kan leiden tot (verergering van) situaties van acute of structurele onveiligheid. Dit geldt uitdrukkelijk ook voor specifieke vormen van huiselijk geweld zoals (ex)partnerstalking, huwelijksdwang, mensenhandel, eerderrelateerd geweld en oudermishandeling.

Een professionele norm tot melden betekent in dit geval zorgvuldige afstemming over de vervolgacties tussen de beroepskracht, Veilig Thuis en het slachtoffer.

Bij de keuze voor wel/niet melden staat de veiligheid van het slachtoffer altijd voorop.

2. BESCHRIJVING VAN DE 5 STAPPEN

De stappen die hieronder worden beschreven zijn in een bepaalde volgorde gerangschikt, maar deze volgorde is niet dwingend. Waar het om gaat, is dat je als medewerker op enig moment in het proces alle stappen hebt doorlopen, voordat besloten wordt om al dan niet een melding te doen. Zo zal het soms voor de hand liggen om meteen met de ouders in gesprek te gaan over bepaalde signalen. In andere gevallen zal de medewerker eerst overleg willen plegen met een collega en met Veilig Thuis voordat hij het gesprek met de ouders aangaat. Ook zullen stappen soms twee of drie keer worden gezet.

Stap 0: Signaleren

Signaleren wordt gezien als een belangrijk onderdeel van de beroepshouding van de medewerkers die binnen de school werkzaam zijn. Signalering is geen stap in het stappenplan, maar een grondhouding die in ieder contact met leerlingen wordt verondersteld. De stappen wijzen de medewerker wat hij moet doen als hij meent dat er signalen zijn van huiselijk geweld of van kindermishandeling.

Strafrechtelijke aanpak

Als door de signalen een vermoeden ontstaat van een ernstig misdrijf, is het verstandig om de te zetten stappen, via Veilig Thuis, af te stemmen op de interventies van de politie. Gesprekken met slachtoffer en getuige kunnen het leveren van bewijs in de strafzaak namelijk belemmeren.

Kindcheck

Vraag ouders/verzorgers of er behalve de (aspirant) leerling minderjarige kinderen aan zijn zorg zijn toevertrouwd, in alle gevallen waarin zijn medische conditie of andere omstandigheden een risico vormen op een bedreiging in de ontwikkeling of de veiligheid van deze kinderen. Als er kinderen zijn die van de ouder/verzorger afhankelijk zijn, leg dan in het leerlingdossier vast:

- het aantal kinderen,
- de leeftijd van de kinderen,
- of de ouder/verzorger de zorg voor de kinderen deelt met een (ex-) partner of met een andere volwassene.

Oudersignalen

Leg eventuele 'oudersignalen' vast als de lichamelijke of geestelijke conditie of andere omstandigheden, een bedreiging kunnen vormen voor de veiligheid of de ontwikkeling van de kinderen die van de ouder/verzorger of leerling afhankelijk zijn.

De stappen van de meldcode zijn ook van toepassing op deze 'oudersignalen'.

Signalenlijst Kindermishandeling

Voor het signaleren van huiselijk geweld en kindermishandeling kan gebruik worden gemaakt van de signaleringslijsten kindermishandeling. Deze lijsten zijn opgenomen in het hoofdstuk Hulpmiddelen bij het signaleren van kindermishandeling en huiselijk geweld.

Specifieke vormen van huiselijk geweld of kindermishandeling

Het stappenplan schetst in algemene zin de stappen in geval van signalen van huiselijk geweld of kindermishandeling. Bij specifieke vormen van dit geweld, zoals bij vrouwelijke genitale verminking, huwelijksdwang, seksueel geweld en eengerelateerd geweld, moeten de stappen nader worden ingekleurd omdat dan een andere aanpak nodig kan zijn. Zo speelt bij vrouwelijke genitale verminking de onomkeerbaarheid van de besnijdenis een grote rol. In verband daarmee kan het

noodzakelijk zijn om snel te handelen en eventueel stappen over te slaan. Bijvoorbeeld als bekend is dat een meisje binnenkort op familiebezoek gaat in het buitenland en dat er signalen zijn dat ze daar besneden zal worden. Bij eerderrelateerd geweld kan een gesprek over de vermoedens in sommige gevallen extra risico's met zich meebrengen omdat precies het bekend worden van (vermeend) wangedrag bij dit type geweld een belangrijke rol speelt.

Meer informatie over de omgang met deze specifieke vormen van is te vinden via onderstaande bronnen en links:

- het Handelingsprotocol VGV bij Minderjarigen van Pharos:
<http://www.pharos.nl/nl/kenniscentrum/algemeen/webshop/product/229/handelingsprotocol-vrouwelijke-genitale-verminking-bij-minderjarigen> ;
- De meldcode bij (vermoedens van) eerderrelateerd geweld, Movisie. PSDf verkregen op 20 september 2018 van: <http://www.huiselijkgeweld.nl/doc/Factsheet-De%20meldcode-bij-vermoedens-van-eerderrelateerd-geweld%20MOV-3366665-1%201.pdf>

Veilig Thuis

Bij iedere stap van de meldcode kan altijd contact worden opgenomen met Veilig Thuis!

Bij Veilig Thuis is veel kennis aanwezig over mogelijke signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling. De medewerkers kunnen ook adviseren over de te zetten stappen en over het voeren van gesprekken met ouders over de signalen. Als een medewerker advies vraagt aan Veilig Thuis, zet Veilig Thuis zelf geen stappen in de richting van ouders of die van anderen. Het advies is dus uitsluitend gericht tot de adviesvrager.

Adviesgesprekken vinden plaats op basis van anonieme gegevens, voor een adviesgesprek hoeft je jouw beroepsgeheim dus niet te verbreken. Wel kunnen, met instemming van de adviesvrager, de contactgegevens van de adviesvrager worden vastgelegd, vooral ook met het oog op een eventueel vervolgadvis over dezelfde casus.

Als er bij het volgen van de stappen wordt besloten tot het doen van een melding, neemt Veilig Thuis de zaak over. Bij een melding moet de melder cliëntgegevens verstrekken omdat Veilig Thuis anders geen acties in gang kan zetten naar aanleiding van de melding. Veilig Thuis is wettelijk bevoegd om onderzoek te doen naar het huiselijk geweld of de kindermishandeling. Daarbij kan Veilig Thuis informatie opvragen bij andere instanties en organisaties.

Veilig Thuis houdt melders op de hoogte van de uitkomsten van het onderzoek en van de acties die in gang worden gezet. Zie: www.vooreenveiligthuis.nl

Stap 1: In kaart brengen en vastleggen van signalen

Als een medewerker signalen opvangt van huiselijk geweld of kindermishandeling, wordt van hem als eerste stap gevraagd deze signalen in kaart te brengen en vast te leggen. Hierbij wordt verwacht dat de medewerker:

- feiten en signalen uit elkaar te houdt,
- de status vermeldt van hypothesen en veronderstellingen,
- alleen diagnoses vastlegt die zijn gesteld door een bevoegde medewerker en
- de bron vermeldt als er informatie wordt vastgelegd die afkomstig is van een ander.

Behalve de signalen worden door de medewerker vastgelegd:

- (de uitkomsten van) de gesprekken die hij over de signalen voert,
- de stappen die hij zet,
- de besluiten die hij neemt en
- de gegevens die de signalen weerspreken worden vastgelegd.

Advies vragen aan Veilig Thuis

Veilig Thuis is het advies en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling. De taken van Veilig Thuis zijn:

- advies geven,
- meldingen in ontvangst nemen,
- onderzoek van meldingen,
- het beoordelen van de noodzaak van vervolgstappen,
- toeleiden naar passende hulp voor alle betrokkenen.

Iedereen, professionals en burgers, kan bij Veilig Thuis terecht met vragen en meldingen of vermoedens van huiselijk geweld en kindermishandeling. Het landelijk nummer van Veilig Thuis is 0800-2000. Verspreid in Nederland bestaan 26 vestigingen van Veilig Thuis.

Stap 2: Collegiale consultatie en zo nodig raadplegen van Veilig Thuis

De tweede stap is het overleg over de signalen. Om de signalen die in kaart zijn gebracht goed te kunnen duiden, is overleg met de aandachtsfunctionaris of een ander lid van commissie voor de begeleiding noodzakelijk. Zo nodig kan op basis van anonieme leerlinggegevens Veilig Thuis worden geraadpleegd. In die gevallen waarin er behoefte bestaat aan meer duidelijkheid over (aard en oorzaak van) letsel kan de vertrouwensarts van Veilig Thuis, of een forensisch geneeskundige om advies worden gevraagd.

Bij specifieke vormen van geweld advies over (de risico's van) vervolgstappen

Specifieke vormen van geweld vragen soms om een andere aanpak en om een andere (volgorde van) stappen. Vooral als er binnen de instelling onvoldoende expertise is op dit terrein, is het van belang om in de instellingscode op te nemen dat bij deze vormen van geweld altijd eerst advies wordt gevraagd over de aanpak en over de mogelijke risico's van vervolgstappen voordat vervolgstappen worden gezet.

Stap 3: Gesprek met de ouders

Na het collegiaal overleg en eventueel het adviesgesprek met Veilig Thuis, volgt een gesprek met de ouders. Omdat openheid een belangrijke grondhouding is in de communicatie met ouders, wordt in het stappenplan zo snel mogelijk contact met hen gezocht om de signalen te bespreken. Soms zal het vermoeden door het gesprek worden weggenomen. Dan zijn de volgende stappen van het

stappenplan niet nodig. Worden de zorgen over de signalen door het gesprek niet weggenomen, dan worden ook de volgende stappen gezet.

Het gesprek met ouders wordt door een medewerker van de commissie voor de begeleiding georganiseerd. Een leerkracht wordt bij het gesprek met ouders door een medewerker van de commissie voor de begeleiding ondersteund.

Inhoud van het gesprek

In het gesprek met de ouders gaat het erom dat:

- uitleg gegeven wordt over het doel van het gesprek;
- de signalen besproken worden; de feiten die zijn vastgesteld door de medewerker en de waarnemingen die door hem zijn gedaan;
- de ouder uitgenodigd wordt om daarop te reageren;
- en pas na deze reactie zo nodig komen met een interpretatie van wat je als medewerker hebt gezien en gehoord en wat hem in reactie daarop verteld is.

Geen gesprek met de ouders

Een gesprek met (een van) de ouders kan achterwege blijven in verband met de veiligheid van de leerling of die van anderen.

Het gaat om uitzonderlijke situaties waarin er concrete aanwijzingen zijn dat door het voeren van het gesprek de veiligheid van een van de betrokkenen in het geding zou kunnen komen. Zo is het denkbaar dat een medewerker besluit om zijn vermoeden van seksueel misbruik of eengerelateerd geweld nog niet met de dader te bespreken omdat hij het risico aanwezig acht dat de dader zich, na dit gesprek, op het slachtoffer zal afreageren.

Gesprek met de leerling

Ook als een leerling nog jong is, is het van belang dat de medewerker met de leerling spreekt. Een gesprek met de leerling kan achterwege blijven omdat dit vanwege zijn leeftijd echt niet mogelijk is; of te belastend voor hem is. De medewerker beoordeelt in overleg met de commissie voor de begeleiding, of een gesprek zinvol en mogelijk is, zo nodig in overleg met Veilig Thuis.

Het kan van belang zijn om de leerling zonder zijn ouders te spreken, zodat de leerling zich vrij kan uiten. De medewerker overlegt hierover met de commissie voor de begeleiding. Als uitgangspunt geldt dat de ouders hierover vooraf behoren te worden geïnformeerd. Maar in verband met de veiligheid van de leerling, van de medewerker, of die van anderen, kan ook worden besloten om toch een eerste gesprek met de leerling te voeren zonder dat de ouders hierover van te voren worden geïnformeerd.

Over het wel of niet voeren van een gesprek met de leerling bij vermoedens van specifieke vormen van geweld zoals eengerelateerd geweld, huwelijksdwang en vrouwelijke genitale verminking, wordt geadviseerd om altijd vooraf overleg te voeren met experts om te beoordelen of het voeren van een gesprek in dit stadium, in verband met de veiligheidsrisico's, verantwoord is.

Beloof nooit geheimhouding

Zeg nooit op voorhand geheimhouding toe aan de leerling. Veel leerlingen willen in eerste instantie alleen iets vertellen als er beloofd wordt om het tegen niemand anders te zeggen. Als deze belofte gegeven wordt, komt de medewerker voor een groot dilemma te staan als de leerling vertelt dat hij/zij mishandeld wordt: de medewerker moet dan of het vertrouwen van de leerling schenden of medeplichtig worden aan het in stand houden van een schadelijke situatie. Als een medewerker geen geheimhouding wil toezeggen kan zij de leerling wel beloven dat zij geen stappen zal ondernemen zonder dit van tevoren aan de leerling te vertellen.

Melding verwijzindex

Overweeg bij het zetten van stap 3 of het noodzakelijk is om, gelet op de bedreiging van de ontwikkeling van de leerling(en), ook een melding te doen in de verwijzindex risico-jongeren.

Stap 4: Wegen van het geweld of de kindermishandeling

Na de eerste drie stappen is er al redelijk veel informatie beschikbaar: de beschrijving van de signalen die zijn vastgelegd, de uitkomsten van het gesprek met de leerling en het advies van deskundigen. In stap 4 komt het erop aan dat deze informatie gewogen wordt. Deze stap vraagt dat het risico op huiselijk geweld of kindermishandeling wordt ingeschat, evenals de aard en de ernst van dit geweld.

De afweging vindt plaats door de medewerkers van de commissie voor de begeleiding. Bij de afweging maken zij gebruik van de informatie die in stap 1,2 en 3 verzameld is. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van de hulpmiddelen voor de signalering van huiselijk geweld en kindermishandeling uit hoofdstuk 3 van deze handleiding.

Bij twijfel over de risico's, de aard en de ernst van het geweld en bij twijfel over de vervolgstap moet altijd (opnieuw) advies worden gevraagd aan Veilig Thuis.

Stap 5: Beslissen: Hulp organiseren of melden

Na de weging van stap 4 komen de medewerkers uit de commissie voor de begeleiding voor de beslissing over het al dan niet doen van een melding, zo nodig ondersteund door deskundigen, tot een besluit: zelf hulp organiseren of een melding doen. Waar het bij deze afweging om gaat is dat de medewerkers van de commissie voor de begeleiding beoordelen of zij zelf, gelet op hun competenties, verantwoordelijkheden en professionele grenzen, in voldoende mate effectieve hulp kan bieden of kan organiseren. In alle gevallen waarin zij menen dat dit niet of maar gedeeltelijk het geval is, wordt een melding gedaan.

Hulp organiseren en de effecten volgen

Meent de commissie voor de begeleiding, op basis van de afweging in stap 4, dat de leerling en zijn gezin redelijkerwijs voldoende tegen het risico op huiselijk geweld of op kindermishandeling beschermd kunnen worden:

- organiseer dan de noodzakelijke hulp;
- volg de effecten van deze hulp;
- doe alsnog een melding als er signalen zijn dat het huiselijk geweld of de kindermishandeling niet stopt of opnieuw begint.

Melden en bespreken met de ouders

Kan de leerling niet voldoende tegen het risico op huiselijk geweld of op kindermishandeling beschermd worden of bestaat er twijfel of er voldoende bescherming hiertegen geboden kan worden:

- Meld het vermoeden bij Veilig Thuis;
- Meld zoveel mogelijk feiten en gebeurtenissen die door de medewerker(en) zijn waargenomen. Als er ook feiten en gebeurtenissen die anderen hebben gezien of gehoord, noem dan deze 'andere bron' in de melding.
- Overleg bij de melding met Veilig Thuis wat je na de melding, binnen de grenzen van je gebruikelijke werkzaamheden, zelf nog kunt doen om de leerling en zijn gezinsleden tegen het risico op huiselijk geweld of op mishandeling te beschermen.
- Bespreek de melding vooraf met de leerling (vanaf 12 jaar) en/ of met de ouder (als de leerling nog geen 16 jaar oud is).
- Leg uit waarom je van plan bent een melding te gaan doen en wat het doel daarvan is;
- Vraag de ouders uitdrukkelijk om een reactie;
- In geval van bezwaren van de ouders, overleg op welke wijze je tegemoet kunt komen aan deze bezwaren; is dat niet mogelijk, weeg de bezwaren dan af tegen de noodzaak om de leerling of zijn gezinslid te beschermen tegen het geweld of de kindermishandeling. Betrek in deze afweging de aard en de ernst van het geweld en de noodzaak om de leerling of zijn gezinslid door het doen van een melding daartegen te beschermen;
- Doe een melding als naar jouw oordeel de bescherming van de leerling of zijn gezinslid de doorslag moet geven.

Sluit in de melding aan bij de feiten

Bij een melding dient de melder zoveel mogelijk feiten en gebeurtenissen te melden die hij zelf heeft waargenomen. Meldt de melder ook feiten en gebeurtenissen die anderen hebben gezien of gehoord, dan moet hij deze 'andere bron' in de melding noemen.

De inspanning om toestemming voor de melding te krijgen

Als hoofdregel geldt dat de medewerker, voordat hij een melding doet, contact zoekt met de leerling en of ouders over de melding. Hij legt uit dat hij een melding wil doen, wat een melding voor de leerling en/of ouder betekent en wat het doel van de melding is. Vervolgens vraagt de medewerker de leerling en/of ouder om een reactie hierop. Laat de leerling en/of ouder merken dat hij bezwaar heeft tegen de melding, dan gaat de medewerker over deze bezwaren met de leerling en/of ouder in gesprek en bekijkt hij hoe hij aan deze bezwaren tegemoet kan komen. Blijven de bezwaren van de leerling en/of ouder desondanks overeind, dan maakt de medewerker een afweging. Hij weegt de aangevoerde bezwaren af tegen de noodzaak om de leerling of een ander tegen het geweld of de mishandeling te beschermen door een melding te doen. Daarbij betreft hij in ieder geval de aard en de ernst van het geweld en de noodzaak om de leerling of een ander daartegen te beschermen.

Positie van de leerling en zijn ouder(s)

Is de leerling nog geen 12 jaar oud, dan voert de medewerker het gesprek zoals hierboven beschreven met de ouder(s) van de leerling. Het is niet verplicht om met een zo jonge leerling zelf in

gesprek te gaan. De medewerker beoordeelt zelf of dit, gelet op de aard van zijn melding, de relatie met de leerlingen en de leeftijd van de leerling, mogelijk en gewenst is.

Is de leerling al wel 12 maar nog geen 16 jaar dan wordt het gesprek gevoerd met de leerling en/of met de ouder. De medewerker beoordeelt zelf of hij hen afzonderlijk spreekt of met hen samen in gesprek gaat.

Melding zonder gesprek met de leerling of zijn ouders

Van contacten met de ouders over de melding kan je afzien als:

- Er concrete aanwijzingen zijn dat de veiligheid van de leerling, die van jezelf, of die van een ander in het geding is, of zou kunnen zijn;
- Je goede redenen hebt om te veronderstellen dat de leerling daardoor het contact met jou en/of de school zal verbreken.

3. Hulpmiddelen bij het signaleren van huiselijk geweld en kindermishandeling

3.1. Handreiking Verwijsindex

In deze 'Handreiking voor het melden aan de verwijsindex' wordt op vijf verschillende leefgebieden een aantal problemen genoemd die schadelijk/belemmerend zijn en/of bedreigend kunnen zijn voor de ontwikkeling van de jeugdige (0 tot 23 jaar). In deze handreiking wordt de term jeugdige gebruikt. Voor deze term kan zowel kind, baby, peuter, puber als jongere worden gelezen.

De leefgebieden zijn:

1. Materiële omstandigheden,
2. Gezondheid,
3. Opvoeding & Gezinsrelaties,
4. Onderwijs & Werk,
5. Sociale omgeving buiten het gezin en de school.

Bij elk leefgebied wordt een aantal problemen genoemd die kunnen worden meegewogen in de professionele afweging om te melden aan de verwijsindex. Voor een goede afweging is het raadzaam op alle vijf de leefgebieden na te gaan of er problemen zijn. Deze handreiking is slechts bedoeld om ondersteuning en richting te geven bij de professionele afweging wel of niet te melden aan de verwijsindex. U als professional maakt zelf deze afweging. Voor het melden aan de verwijsindex moet er sprake zijn van een daadwerkelijke bedreiging van de gezonde en veilige ontwikkeling van de jeugdige.

Meestal is niet één geïsoleerd probleem doorslaggevend voor het doen van een melding, maar maakt een combinatie van verschillende problemen een situatie dermate ernstig dat een melding aan de verwijsindex gerechtvaardigd is.

Materiele omstandigheden

In het leefgebied 'Materiële omstandigheden' worden problemen genoemd die betrekking hebben op de woonomstandigheden van de jeugdige, de kwaliteit van de materiële verzorging van de jeugdige, de kwaliteit en veiligheid van de buurt waarin de jeugdige opgroeit en de financiële situatie van de jeugdige/het gezin.

1. Er zijn problemen betreffende de woning waarin de jeugdige woont
2. De jeugdige krijgt onvoldoende materiële verzorging of er is sprake van onvoldoende investering in algemeen gangbare uitgaven
3. Het gezin/de jeugdige heeft financiële problemen of is afhankelijk van een uitkering en/of anderen
4. Het gezin/de jeugdige woont in een buurt die ontoereikend of onveilig is voor het grootbrengen/opgroeien van jeugdigen
5. Het gezin/de jeugdige heeft geen vaste woon- of verblijfplaats of verhuist vaak

Toelichting bij de criteria van leefgebied 'Materiële omstandigheden'

1. De woning is dermate ongeschikt dat dit de ontwikkeling van de jeugdige in de weg staat (bijvoorbeeld geen privacy, geen rust of speelruimte of geen eigen bed of studeerplek). De woning is onvoldoende veilig. Er zijn problemen met bijvoorbeeld verwarming, elektriciteit, vocht, ongedierte, onveilige deuren of ramen of kapot sanitair. (Basis)voorzieningen als gas, water, licht of verwarming zijn gedurende het afgelopen jaar afgesloten geweest of er is geen kookgelegenheid aanwezig.
2. Er is sprake van slechte hygiëne, ontoereikend beddengoed, (winter)kleding en/of ontoereikend eten/drinken (zoals ontbijt overslaan of geen warme maaltijd per dag). Er wordt onvoldoende geïnvesteerd in zaken als ontspanning (bijvoorbeeld vakantie, sport, spel), eenvoudig speelgoed of sportbenodigdheden, mee kunnen doen aan schoolactiviteiten, faciliteiten om te studeren/ kennis te verzamelen.
3. Er is sprake van achterstallige betalingen, of de jeugdige/ouder heeft moeten lenen voor het betalen van dagelijkse benodigdheden of de jeugdige/ouder krijgt een vorm van budgetbeheer, minnelijke of wettelijke schuldhulpverlening. De jeugdige/ouder krijgt (of komt in aanmerking voor) een pakket van de voedselbank. De jeugdige leeft van een uitkering en of het gezin leeft met moeite van een uitkering. De jeugdige/het gezin laat zich onderhouden door anderen of krijgt geld uit criminele activiteiten.
4. Een ontoereikende buurt betekent onder andere dat er weinig of geen sociale voorzieningen zijn en/of dat er onvoldoende speelmogelijkheden zijn. Een onveilige buurt betekent dat er bijvoorbeeld sprake is van criminaliteit, veel verkeer of overtredingen als vervuiling of graffiti.
5. Geen toelichting

Gezondheid

1. De jeugdige heeft problemen of een stoornis op het gebied van het emotionele en/of sociale functioneren en/of het gedrag
2. Risicovol gedrag van de ouder(s) en/of inadequate lichamelijke en medische verzorging die de (ongeboren) jeugdige kan schaden
3. De jeugdige heeft (onverklaarbaar) letsel en/of lichamelijke klachten die op kindermishandeling of jeugdprostitutie kunnen wijzen
4. De jeugdige is minderjarig en (aanstaand) ouder
5. Er is sprake van middelenmisbruik (alcohol, drugs, medicatie), gok- of computerverslaving bij de jeugdige en/of de ouder(s)/ander gezinslid
6. De ouder (of een ander gezinslid) heeft fysieke/zintuiglijke problemen en/of handicaps, sociale, emotionele, cognitieve of gedragsproblemen en/of een specifieke emotionele, gedrags- of persoonlijkheidsstoornis
7. Ingrijpende gebeurtenissen (life events)

Toelichting bij de criteria van leefgebied 'Gezondheid'

1. Voorbeelden van emotionele problemen: de jeugdige is vaak alleen, trekt zich terug, is gesloten of somber, maakt zich snel zorgen, is snel overstuur, klaagt over hoofdpijn/buikpijn/misselijkheid, etc. Sociale problemen: de jeugdige pest of wordt gepest, heeft moeite vrienden te maken, heeft geen goed contact met leerkracht of klasgenoten, etc. Gedragsproblemen: de jeugdige houdt zich niet aan algemeen geldende regels, heeft driftbuien en woede-uitbarstingen, is onhandelbaar, gebruikt lichamelijk of verbaal geweld, vernielt/steelt dingen, liegt of bedriegt, is druk, impulsief, onrustig, etc.
2. Er is sprake van ongezonde/onvoldoende voeding, onvoldoende consultatiebureaubezoek, onvoldoende geneeskundige en tandheelkundige zorg, onvoldoende psychische/psychiatrische zorg. Ouders er-/herkennen problemen/handicaps onvoldoende en/of bieden hierop onvoldoende zorg. Aanstaande moeder met een risicovolle levensstijl tijdens de zwangerschap. Er is sprake van terugkerende ziekten of traag herstel door onvoldoende zorg. Er is sprake van een stoornis van de ouder, waardoor deze de jeugdige bewust ziek maakt.
3. Vaak ziek. Onverklaarbare plekken/wonden, kneuzingen, krab-, bijt- of brandwonden, botbreuken, littekens. Jeugdige is niet (meer) zindelijk op een leeftijd waarop men het verwacht. Jeugdige blijft achter (in taal-, spraak, motorisch, emotionele en/of cognitieve ontwikkeling). Verwondingen, infecties aan anus en/of geslachtsdelen, problemen bij het plassen, seksueel overdraagbare ziekten, besnijdenis bij meisjes, medische en lichamelijke complicaties door besnijdenis (meisjes en jongens), eetproblemen of zwangerschap.
4. Geen toelichting
5. Geen toelichting
6. Het probleem/de stoornis van de ouder belemmert het normale functioneren en daarmee ook de opvoeding/verzorging van de jeugdige of het ongeboren kind.
7. De jeugdige/ouders/andere gezinsleden zijn ernstig van slag door een ingrijpende gebeurtenis zoals overlijden familielid of geliefd persoon, langdurige ziekte van een gezinslid, scheiding, ongeval binnen de familie, slachtoffer van geweld of misdrijf.

Opvoeding & Gezinsrelaties

Het leefgebied 'Opvoeding & Gezinsrelaties' betreft de pedagogische en relationele condities in het gezin waarin de jeugdige opgroeit.

1. Er is onenigheid binnen het gezin of tussen de ouders en/of de relatie tussen jeugdige en ouders is problematisch
2. De jeugdige is slachtoffer van kindermishandeling
3. De ouders hebben problemen in de opvoeding van de jeugdige en/of er zijn factoren die het ouderschap bemoeilijken
4. Er is sprake van een civielrechtelijke kindbeschermingsmaatregel
5. Er zijn problemen met veranderingen in de gezinssamenstelling (die voor instabiliteit in het gezin zorgen)
6. Er is sprake van hulpverlening aan een gezinslid vanwege ernstige problematiek
7. Een ander gezinslid dan de jeugdige is betrokken bij criminele activiteiten

Toelichting bij de criteria van leefgebied 'Opvoeding & Gezinsrelaties'

1. Er zijn zeer regelmatige ruzies, ernstige conflicten of voortdurende spanningen tussen ouders en/of andere gezinsleden, die het gezinsleven ernstig ontregelen. Er is sprake van een problematische affectieve band tussen de jeugdige en ouder(s), tekorten in communicatie, conflicten, hechtingsprobleem.
2. Elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel. Voorbeelden van kindermishandeling: seksueel misbruik, emotioneel geweld (uitschelden, negeren, afwijzen), lichamelijk geweld, een omgeving met weinig warmte/veel kritiek, verwaarlozing of een andere vorm van mishandeling (denk aan bijvoorbeeld veel kleine littekens in gezicht bij kindsoldaten, besnijdenis van meisjes en eerwraak). Daarnaast gaat het ook om getuige zijn van huiselijk geweld (mishandeling van andere gezinsleden binnen het gezin).
3. De ouders hebben onvoldoende opvoedingsvaardigheden en/of opvoedingsgezag om de jeugdige adequaat te kunnen opvoeden. Het kan ook betekenen dat het functioneren/gedrag van de jeugdige dermate problematisch is, dat de ouders de opvoeding niet (meer) aankunnen. Daarnaast kunnen er nog andere factoren zijn die het ouderschap moeilijker maken: bijvoorbeeld hele jonge ouders, ouders met een verstandelijke handicap, alleenstaande ouder, ouder zelf mishandeld als kind, ouder met laag zelfbeeld/weinig zelfvertrouwen, jeugdige is ongewenst door de ouders, verhouding draaglast-draagkracht uit balans, ouder is overbelast.
4. De jeugdige is onder toezicht gesteld (OTS) of onder voogdij geplaatst.
5. Bijvoorbeeld verlies gezinslid door overlijden/echtscheiding, komt nieuw gezinslid (door geboorte, adoptie, pleegzorg, nieuw samengesteld gezin), uithuisplaatsing van de jeugdige, snelle wisseling van verzorgers van de jeugdige.
6. Geen toelichting
7. Geen toelichting

Onderwijs & Werk

Het leefgebied 'Onderwijs & Werk' betreft het onderwijs (ook kinderopvang en buitenschoolse opvang) dat de jeugdige volgt en/of het werk dat de jeugdige heeft. Daarnaast gaat het ook om de omstandigheden die de onderwijs- en/of werksituatie van de jeugdige kunnen beïnvloeden.

1. De jeugdige heeft problemen in het cognitief functioneren, leren en schoolprestaties
2. De jeugdige is van school/kinderopvang gestuurd
3. De jeugdige wisselt veelvuldig van school
4. De jeugdige is leerplichtig en gaat niet naar school
5. De jeugdige is niet meer leerplichtig, maar heeft geen baan/praktijkonderwijs, geen startkwalificatie, geen vrijwilligerswerk en/of participeert onvoldoende in de samenleving
6. Kenmerken van de dagbesteding (school, kinderopvang, buitenschoolse opvang of werk) die op problemen en/of risico's kunnen wijzen
7. Kenmerken van opleiding/werk/betrokkenheid ouder(s) die op problemen en/of risico's kunnen wijzen

Toelichting bij de criteria van leefgebied 'Onderwijs & Werk'

1. Vermoede of gediagnosticeerde leerstoornis/leerprobleem, taal-/spraakachterstand, ontwikkelingsvertraging/-achterstand of lage intelligentie. Onvoldoende of wisselende werkhouding/motivatie, concentratieproblemen, onvoldoende taakgerichtheid. De genoemde problemen hebben, bij kwetsbare jeugdigen, een direct negatief effect op andere gebieden.
2. Schorsing, m.n. situaties waar er geen passend vervolgaanbod meer is, waar wel nadrukkelijk behoefte aan is.
3. Geen toelichting
4. De jeugdige spijbelt veel en/of er is sprake van gedekt verzuim.
5. Geen toelichting
6. Negatief school- en/of klassenklimaat, strafklimaat, negatief werkklimaat, leven in twee culturen (Nederlandse en andere). School/mentor/werkgever ervaart geen probleem (terwijl er wel een probleem is). Inadequate begeleiding van leerkrachten/begeleiders/werkgever.
7. Laag opleidingsniveau van de ouder. Ouder spreekt geen Nederlands. Analfabetisme van ouder(s). De ouders zijn onvoldoende betrokken bij de opleiding van de jeugdige, houden de jeugdige onterecht van school af. Ouder haalt de jeugdige opeens van school of opvang af. Onvoorspelbaar breng- en haalgedrag van de ouders.

Sociale omgeving buiten het gezin en de school

Het leefgebied 'Sociale omgeving buiten het gezin en de school' betreft de omgeving (en met name de relaties in die omgeving) van de jeugdige buiten het gezin en buiten school/werk en het gedrag van de jeugdige in die omgeving. Dus bijvoorbeeld de kwaliteit van vriendschapsrelaties, het gedrag van de jeugdige (en evt. overlast/criminaliteit) op straat en openbare plekken (kinder- en jongerenwerk in buurthuis, winkels, cafés, etc.).

1. Er is sprake van een gebrekkig(e) (interactie met het) sociaal netwerk van de ouders en/of jeugdige en/of de jeugdige heeft geen hobby's of interesses
2. De jeugdige en/of ouders maken geen of weinig gebruik van (sociale) voorzieningen en/of zijn onbereikbaar voor voorzieningen en/of zijn zorgwekkende zorgmijders
3. De jeugdige en/of zijn ouders ervaren uitsluiting, discriminatie of intimidatie/pesterij als gevolg van het behoren tot een specifieke groep
4. De relatie tussen de jeugdige en leeftijdsgenoten en/of volwassenen is problematisch
5. De jeugdige en/of zijn ouders hebben in de leefomgeving gedragsproblemen of zijn betrokken bij criminele activiteiten
6. De jeugdige is slachtoffer van criminaliteit
7. De jeugdige heeft een strafrechtelijke maatregel
8. De jeugdige is makkelijk beïnvloedbaar door anderen en daardoor kwetsbaar

Toelichting bij de criteria van leefgebied 'Sociale omgeving buiten het gezin en de school'

1. De jeugdige en/of zijn ouders hebben geen vrienden of familie in de buurt die praktische/emotionele steun geven (bijvoorbeeld middels het opvangen van de kinderen, het lenen van geld of het luisteren naar problemen), waardoor zij in een isolement zijn geraakt/dreigen te raken. Dit kan ook recent/tijdelijk zijn, bijvoorbeeld bij een situatie van langdurige ziekte die leidt tot isolement en overbelasting. De jeugdige is onvoldoende in staat zelf activiteiten te ondernemen, verveelt zich als een ander niet het voortouw neemt.
2. De jeugdige en/of zijn ouders kunnen de weg naar instanties niet vinden, hebben weinig vertrouwen in anderen/voorzieningen/hulpverlening, hebben moeite met het maken van afspraken en zich aan regels houden. Gaan steeds naar andere voorzieningen (shopping).
3. Geen toelichting.
4. Een slechte relatie houdt in dat de jeugdige wordt gepest of dat de jeugdige emotionele, sociale, concentratie- of gedragsproblemen heeft, waardoor de relaties negatief worden beïnvloed. Ruzie met familie of vrienden, eerwraak. Conflicten met burens, zorgen voor overlast.
5. Jeugdige en/of ouders zijn agressief ten opzichte van anderen, zorgen voor overlast, extremisme. De jeugdige en/of zijn ouders zijn met de politie in aanraking geweest omdat zij zich schuldig gemaakt hebben aan strafbare feiten zoals diefstal en geweld.
6. De jeugdige is slachtoffer van geweld, prostitutie, eerwraak, etc.
7. De jeugdige is in een jeugdinrichting geplaatst (jeugddetentie, PIJ) of zit in de jeugdreclassering.
8. De jeugdige is slachtoffer van een loverboy (pooier), laat zich makkelijk overhalen deel te nemen aan criminele activiteiten, is lid van een bende (slechte vrienden).

3.2 Signalen van Kindermishandeling

Als kinderen mishandeld, verwaarloosd en/of misbruikt worden, kunnen ze signalen uitzenden. Het gebruik van een signalenlijst kan zinvol zijn, maar biedt ook een zekere mate van schijnzekerheid. De meeste signalen zijn namelijk stressindicatoren, die aangeven dat er iets met het kind aan de hand is. Dit kan ook iets anders zijn dan kindermishandeling (echtscheiding, overlijden van een familielid, enz.)

Hoe meer signalen van deze lijst een kind te zien geeft, hoe groter de kans dat er sprake zou kunnen zijn van kindermishandeling.

Het is niet de bedoeling om aan de hand van een signalenlijst het 'bewijs' te leveren van de mishandeling. Het is wel mogelijk om een vermoeden van mishandeling meer te onderbouwen naarmate er meer signalen uit deze lijst geconstateerd worden. Een goed beargumenteerd vermoeden is voldoende om in actie te komen!

Wanneer een kind letsel vertoont, overleg dan direct met de JGZ arts. Indien nodig kan deze het letsel beschrijven. Deze gegevens zijn van belang voor een eventueel onderzoek naar kindermishandeling.

Signalen van Kindermishandeling: Kinderen van 0-4 jaar

Signalen van kindermishandeling: kinderen van 0 - 4 jaar (Nederlands Jeugd Instituut, maart 2011) Deze signalenlijst is overgenomen uit de publicatie van het Nederlands Jeugdinstituut: Wolzak, A. (2009, 6e druk). Kindermishandeling : signaleren en handelen. Te bestellen via www.nji.nl/ publicaties.	
Lichamelijk welzijn • blauwe plekken, brandwonden, botbreuken, snij-, krab- en bijtonden • groeiachterstand • voedingsproblemen • ernstige luieruitslag • slecht onderhouden gebit • kind stinkt, heeft regelmatig smerige kleren aan • oververmoeid • vaak ziek • ziektes herstellen slecht • kind is hongerig • achterblijvende motoriek • niet zindelijk op leeftijd dat het hoort	Gedrag van het kind • weinig spontaan • passief, lusteloos, weinig interesse in spel • apathisch, toont geen gevoelens of pijn • in zichzelf gekeerd, leeft in fantasiewereld • labiel • erg nerveus • hyperactief • negatief zelfbeeld, weinig zelfvertrouwen, faalangst • negatief lichaamsbeeld • agressief, vernielzucht • tegenover andere kinderen: • agressief • speelt weinig met andere kinderen • wantrouwend • niet geliefd bij andere kinderen
Gedrag van het kind tegenover ouders • angstig, schrikachtig, waakzaam • meegaand, volzaam • gedraagt zich in bijzijn van ouders anders dan zonder ouders	Gedrag van het kind tegenover andere volwassenen • angst om uit te kleden • angst voor lichamelijk onderzoek • verstijft bij lichamelijk contact • angstig, schrikachtig, waakzaam • meegaand, volzaam • agressief • overdreven aanhankelijk • wantrouwend • vermijdt oogcontact
Gedrag van de ouder • onverschillig over het welzijn van het kind • laat zich regelmatig negatief uit over het kind • troost het kind niet • geeft aan het niet meer aan te kunnen • is verslaafd • is ernstig (psychisch) ziek • kleedt het kind te warm of te koud aan • zegt regelmatig afspraken af • vergeet preventieve inenting • houdt het kind vaak thuis van school • heeft irreële verwachtingen van het kind • zet het kind onder druk om te presteren	Gezinssituatie • samengaan van stressvolle omstandigheden, zoals slechte huisvesting, financiële problemen en relatieproblemen • sociaal isolement • alleenstaande ouder • partnermishandeling • gezin verhuist regelmatig • slechte algemene hygiëne
Overig • plotselinge gedragsverandering • gedraagt zich niet naar zijn leeftijd • taal- en spraakstoornissen	
Signalen specifiek voor seksueel misbruik Lichamelijk welzijn • verwondingen aan geslachtsorganen • vaginale infecties en afscheiding • jeuk bij vagina of anus • pijn in bovenbenen • pijn bij lopen of zitten • problemen bij plassen • urineweginfecties • seksueel overdraagbare aandoeningen	Signalen specifiek voor seksueel misbruik Gedrag van het kind • drukt benen tegen elkaar bij lopen of oppakken • afkeer van lichamelijk contact • maakt afwezige indruk bij lichamelijk onderzoek • extreem seksueel gekleurd gedrag en taalgebruik

Signalen van Kindermishandeling: Kinderen van 4-12 jaar

Signalen van kindermishandeling: kinderen van 4 - 12 jaar (Nederlands Jeugd Instituut, april 2011) Deze signalenlijst is overgenomen uit de publicatie van het Nederlands Jeugdinstituut: Wolzak, A. (2009, 6e druk). Kindermishandeling : signaleren en handelen. Te bestellen via www.nji.nl/ publicaties.	
Lichamelijk welzijn • blauwe plekken, brandwonden, botbreuken, snij-, krab- en bijt wonden • groeiachterstand • te dik • slecht onderhouden gebit • regelmatig buikpijn, hoofdpijn of flauwvallen • kind stinkt, heeft regelmatig smerige kleren aan • oververmoeid • vaak ziek • ziektes herstellen slecht • kind is hongerig • eetstoornissen • achterblijvende motoriek • niet zindelijk op leeftijd dat het hoort	Gedrag van het kind • timide, depressief • weinig spontaan • passief, lusteloos, weinig interesse in spel • apathisch, toont geen gevoelens of pijn • in zichzelf gekeerd, leeft in fantasiewereld • labiel • erg nerveus • hyperactief • negatief zelfbeeld, weinig zelfvertrouwen, faalangst • negatief lichaamsbeeld • agressief, vernielzucht • overmatige masturbatie
Gedrag van het kind tegenover andere kinderen • agressief • speelt weinig met andere kinderen • vluchtige vriendschappen (12-18) • wantrouwend • niet geliefd bij andere kinderen	Gedrag van het kind tegenover ouders • angstig, schrikachtig, waakzaam • meegaand, volgbaar • gedraagt zich in bijzijn van ouders anders dan zonder ouders
Gedrag van het kind tegenover andere volwassenen • angst om zich uit te kleden • angst voor lichamelijk onderzoek • verstijft bij lichamelijk contact • angstig, schrikachtig, waakzaam • meegaand, volgbaar • agressief • overdreven afhankelijk • wantrouwend • vermijdt oogcontact	Gedrag van de ouder • onverschillig over het welzijn van het kind • laat zich regelmatig negatief uit over het kind • troost het kind niet • geeft aan het niet meer aan te kunnen • is verslaafd • is ernstig (psychisch) ziek • kleedt het kind te warm of te koud aan • zegt regelmatig afspraken af • houdt het kind vaak thuis van school • heeft irreële verwachtingen van het kind • zet het kind onder druk om te presteren
Gezinsituatie • samengaan van stressvolle omstandigheden, zoals slechte huisvesting, financiële problemen en relatieproblemen • sociaal isolement • alleenstaande ouder • partnermishandeling • gezin verhuist regelmatig • slechte algehele hygiëne	Overig • plotselinge gedragsverandering • gedraagt zich niet naar zijn leeftijd • slechte leerprestaties • rondhangen na school • taal- en spraakstoornissen
Signalen specifiek voor seksueel misbruik Lichamelijk welzijn • verwondingen aan geslachtsorganen • vaginale infecties en afscheiding • jeuk bij vagina of anus • pijn in bovenbenen • pijn bij lopen of zitten • problemen bij plassen • urineweginfecties • seksueel overdraagbare aandoeningen	Signalen specifiek voor seksueel misbruik Gedrag van het kind • drukt benen tegen elkaar bij lopen • afkeer van lichamelijk contact • maakt afwezige indruk bij lichamelijk onderzoek • extreem seksueel gekleurd gedrag en taalgebruik • zoekt seksuele toenadering tot volwassenen

Signalen van Kindermishandeling: Kinderen van 12-18 jaar

Signalen van kindermishandeling: kinderen van 12 - 18 jaar (Nederlands Jeugd Instituut, april 2011) Deze signalenlijst is overgenomen uit de publicatie van het Nederlands Jeugdinstituut: Wolzak, A. (2009, 6e druk). Kindermishandeling : signaleren	
Lichamelijk welzijn	Gedrag van het kind
• blauwe plekken, brandwonden, botbreuken, snij-, krab- en bijtwonden • te dik • slecht onderhouden gebit • regelmatig buikpijn, hoofdpijn of flauwvallen • kind stinkt, heeft regelmatig smerige kleren aan • oververmoeid • vaak ziek • ziektes herstellen slecht • kind is hongerig • eetstoornissen • achterblijvende motoriek	• timide, depressief • weinig spontaan • passief, lusteloos, weinig interesse in spel • apathisch, toont geen gevoelens of pijn • in zichzelf gekeerd, leeft in fantasiewereld • labiel • erg nerveus • hyperactief • negatief zelfbeeld, weinig zelfvertrouwen, faalangst • negatief lichaamsbeeld • agressief, vernielzucht • overmatige masturbatie
Gedrag van het kind tegenover andere kinderen	Gedrag van het kind tegenover ouders
• agressief • speelt weinig met andere kinderen • vluchtige vriendschappen • wantrouwend • niet geliefd bij andere kinderen	• angstig, schrikachtig, waakzaam • meegaand, volgbaar • gedraagt zich in bijzijn van ouders anders dan zonder ouders • agressief
Gedrag van het kind tegenover andere volwassenen	Gedrag van de ouder
• angst om zich uit te kleden • angst voor lichamelijk onderzoek • verstijft bij lichamelijk contact • angstig, schrikachtig, waakzaam • meegaand, volgbaar • agressief • overdreven afhankelijk • wantrouwend • vermijdt oogcontact	• onverschillig over het welzijn van het kind • laat zich regelmatig negatief uit over het kind • troost het kind niet • geeft aan het niet meer aan te kunnen • is verslaafd • is ernstig (psychisch) ziek • kleedt het kind te warm of te koud aan • zegt regelmatig afspraken af • houdt het kind vaak thuis van school • heeft irreële verwachtingen van het kind • zet het kind onder druk om te presteren
Gezinssituatie	Overig
• samengaan van stressvolle omstandigheden, zoals slechte huisvesting, financiële problemen en relatieproblemen • sociaal isolement • alleenstaande ouder • partnermishandeling • gezin verhuist regelmatig • slechte algehele hygiëne	• plotselinge gedragsverandering • gedraagt zich niet naar zijn leeftijd • slechte leerprestaties • rondhangen na school • taal- en spraakstoornissen • alcohol- of drugsmisbruik • weglopen • crimineel gedrag
Signalen specifiek voor seksueel misbruik	Signalen specifiek voor seksueel misbruik
Lichamelijk welzijn	Gedrag van het kind
• verwondingen aan geslachtsorganen • vaginale infecties en afscheiding • jeuk bij vagina of anus • pijn in bovenbenen • pijn bij lopen of zitten • problemen bij plassen • urineweginfecties • seksueel overdraagbare aandoeningen • (angst voor) zwangerschap	• drukt benen tegen elkaar bij lopen • afkeer van lichamelijk contact • maakt afwezige indruk bij lichamelijk onderzoek • extreem seksueel gekleurd gedrag en taalgebruik • veel wisselende seksuele contacten met leeftijdgenoten • zoekt seksuele toenadering tot volwassenen • prostitutie

Stappenplan Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling RENN4

Stappen	Acties	Verantwoordelijk
Stap 1: Signalen in kaart brengen Medewerker heeft een vermoeden	- observeren - signalen inventariseren en noteren - zorg delen met de commissie voor begeleiding (cvb), tijdslimiet vaststellen - verkennend gesprek met de ouders (leerkracht, eventueel met lid cvb) tenzij de veiligheid van de leerling in het geding is - gesprek met de leerling afhankelijk van leeftijd en ontwikkelingsniveau	Medewerker
Stap 2: Overleg met deskundigen, een collega en raadpleeg eventueel Veilig Thuis Bespreken van de in kaart gebrachte signalen met de cvb. Aangewezen cvb lid wint zonodig advies in bij Veilig Thuis.	- consultatie interne en eventuele externe collega's - overleg met eventuele andere betrokkenen, zoals jeugdarts en leerplichtambtenaar - de gegevens uit observatie en inventarisatie bespreken in de cvb (leerkracht) - eventuele consultatie Veilig Thuis (lid cvb)	Medewerker uit de commissie voor begeleiding
Stap 3: Gesprek met ouders/verzorgers/kind	- uitkomst van de consultaties bespreken met de ouders (lid cvb) - delen van de zorg met ouders - verslaglegging in leerlingdossier van stap1,2, en 3	Medewerker uit de commissie voor begeleiding
Stap 4: Wegen van huiselijk geweld/kindermishandeling - Heb ik op- basis van stap 1 tot en met 3 een vermoeden van huiselijk geweld of kindermishandeling? - Heb ik een vermoeden van acute of structurele onveiligheid?	- weeg risico, aard en ernst van de kindermishandeling of het huiselijk geweld - hoe veilig is (de ontwikkeling van) het kind? - vraag Veilig Thuis of de jeugdgezondheidszorg hier een oordeel over te geven	Medewerker uit de commissie voor begeleiding

Stap 5: Neem twee beslissingen - Bij de keuze voor wel/niet melden staat de veiligheid van het slachtoffer altijd voorop!	1. Melden, ja of nee 2. Hulp organiseren en de effecten volgen, ja of nee	
Besluit1: Melden, ja of nee Melden is noodzakelijk als er sprake is van: - Acute onveiligheid - Structurele onveiligheid	- de voorgenomen melding met de ouders bespreken, bij voorkeur met twee leden van de cvb - melding bij Veilig Thuis	Medewerker uit de commissie voor de begeleiding
Besluit 2: Hulp organiseren en de effecten volgen, ja of nee Hulp verlenen is mogelijk als: - De professional in staat is om effectieve/passende hulp te bieden of te organiseren - De betrokkenen meewerken aan de geboden of georganiseerde hulp - De hulp leidt tot duurzame veiligheid Als hulp verlenen op basis van één van deze punten niet mogelijk is, is melden bij Veilig Thuis noodzakelijk!	- bespreek de zorgen (uitkomst stap 4) met de ouders - <i>organiseer hulp door ouders en leerling te verwijzen naar hulpverlening bijvoorbeeld Jeugdzorg of andere hulpverlening, zoals de GGZ</i> - tijdslimiet vaststellen - verwachtingen vastleggen - monitoren of ouders en leerling hulp krijgen - volg de leerling (cvb en leerkracht) Als de hulp binnen de afgesproken termijn NIET leidt tot de afgesproken resultaten ten aanzien van de veiligheid, het welzijn en/of het herstel van de direct betrokkenen: → MELDEN	Medewerker uit de commissie voor de begeleiding
Stappenplan Meldcode van Rijksoverheid downloaden Android: https://play.google.com/store/apps/details?id=com.guppiesinthedark.apps.vws IOS: https://itunes.apple.com/nl/app/meldcode/id431602913?mt=8		

Bronnen

Basismodel meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, november 2017. PDF verkregen op 20 september 2018 van:

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/huiselijk-geweld/documenten/rapporten/2017/01/09/basismodel-meldcode-huiselijk-geweld-en-kindermishandeling>

Afwegingskader Meldcode. Onderwijs/Leerplicht en RMC. Verkregen op 20 september 2018 van:

https://www.poraad.nl/files/themas/school_kind_omgeving/afwegingskader_bij_meldcode_kindermishandeling.pdf

Handreiking voor het vermelden aan de verwijzindex. Verkregen op 20 september 2018 van:

<http://www.handreikingmelden.nl/>

Handleiding Kindcheck. Verkregen op 20 september 2018 van:

<https://www.augeo.nl/thema/kindcheck/materialen-kindcheck>

Meldcode huiselijk geweld den kindermishandeling: Video: verbeterde meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling en stappenplan verbeterde meldcode. Verkregen op 20 september 2018 van:

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/huiselijk-geweld/meldcode>

Toolkit meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Verkregen op 20 september 2018 van:

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/huiselijk-geweld/documenten/publicaties/2018/07/01/toolkit-meldcode-huiselijk-geweld-en-kindermishandeling>

Signalenlijsten kindermishandeling. Verkregen op 20 september 2018 van:

<https://www.nji.nl/Kindermishandeling-Praktijk-Instrumenten>

Participatie van kinderen in de meldcode. PDF verkregen op 20 september 2018 van:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/06/04/participatie-van-kinderen-in-de-meldcode-huiselijk-geweld-en-kindermishandeling>

Het Handelingsprotocol VGV bij Minderjarigen van Pharos. PDF Verkregen op 20 september 2018

van: <http://www.pharos.nl/nl/kenniscentrum/algemeen/webshop/product/229/handelingsprotocol-vrouwelijke-genitale-verminking-bij-minderjarigen>

De meldcode bij (vermoedens van) eengerelateerd geweld, Movisie. PDF verkregen op 20 september

2018 van: <http://www.huiselijkgeweld.nl/doc/Factsheet-De%20meldcode-bij-vermoedens-van-eengerelateerd-geweld%20MOV-3366665-1%201.pdf>

<https://www.augeo.nl/meldcode>

Websites

<https://www.nji.nl/Kindermishandeling-Probleemschets-Cijfers>

<https://www.sociaalwerknederland.nl/actueel/nieuws/3303-de-meldcode-app-is-vernieuwd>

<https://www.huiselijkgeweld.nl/index>

<https://www.movisie.nl/huiselijk-seksueel-geweld>

<https://www.ncj.nl/richtlijnen/alle-richtlijnen/richtlijn/kindermishandeling>